

atlas filmskih lokacij Slovenije

Gregor Baurnat

film arhiv Slovenske kinoteke

Škofjeloški Manifesto

Škofja Loka kot malo nevarno mesto nedoločljive srednjeevropske države

Ne morem z gotovostjo trditi, kako je drugod po domovini, a v Škofji Loki ni mogoče prav ničesar skriti. Vsak, še tako majhen ali povsem nepomemben dogodek se zelo hitro razve naokoli. Tako je bilo tudi »tisto« zgodnje jesen leta *gospodovega* 1987, ko je v mestno jedro prišla vsega spoštovanja vredna filmska produkcija pod taktirko srbskega režiserja Dušana Makavejeva in posnela črnoerotično krimi politično satiro **Manifesto** (1988, Dušan Makavejev). Glavni žrebec na filmu, Rade Šerbedžija, si je med snemanjem vzelo celo čas za intervju za potrebe tamkajšnjega osnovnošolskega časopisa *Loška medla*. Škofja Loka je v tistem času dobesedno živela za film. Škofja Loka je bila film.

Lokacija: Škofja Loka

Prepričan sem, da Škofje Loke ni treba posebej predstavljati. Mestno jedro in bližnja okolica že od daleč dišita po preteklosti, kar je v njenem primeru lokacijska prednost. Na njenem

»osrednjem« poligonu namreč nikakor – no, vsaj ne brez rabe nekaj deset ton filmskih kulis – ni mogoče posneti filma iz prihodnosti. Ne pozabimo, **Vojna zvezd** se dogaja »a long, long, time ago«. Ulice in arhitektura škofjeloškega mestnega jedra so *naravna* urbana kulisa za različne zgodovinske filme z viteškimi ali vojaškimi vsebinami, melodrame s srednjeveškimi dovtipi ali celo grozljivke, s čimer se nikakor ne želim dotakniti tam posnetega neokusnega reklamnega spota *za pijāčo naše in vaše mladosti*. Semkaj seveda sodijo tudi razni religijski filmi in nabožne vsebine; ne nazadnje v Škofji Loki že od leta 1721 domuje poulična procesija v trinajstih podobah: Škofjeloški pasijon. Privlačnost (filmskega) mesta poudarjajo tudi rečne terase ter okoliški kraški svet, prepoln vrtač in kraških jam. Da o nekaj legendah, ki bi si že davno zaslužile filmsko adaptacijo, niti ne izgovorimo besed.

Kot mesto se Škofja Loka prvič javno oznani leta 1274. Istega leta loško gospostvo od nadrejenih (s)prejme tudi sodno in izvršilno oblast, s čimer se začne zelo krvavo obdobje, saj mestni knežji sodnik ni prizanašal nikomur. V 14. stoletju je bilo mesto obdano z

obzidjem, s petimi obrambnimi stolpi in petimi mestnimi vrati. Četudi dobro utrjeno, je težko kljubovalo zunanjim močem: najprej je mesto zavzel in požgal (1457) vojskovodja celjskih grofov Jan Vitovec, slabih dvajset let so se nad njim znašali Turki. *Loka* seveda ni bila imuna niti na kugo in potrese. Po rušilnem iz leta 1511 je škof Filip mesto obnovil; sledila sta še katastrofalna požara (1660 in 1698), od takrat pa je tloris, glede arhitekture in stavb, ostal približno takšen, kot ga vidimo in doživljamo danes. V srednjem veku je mesto postalo tudi pomembno trgovsko in obrtno središče (peki, krojači, kovači, čevljarji), kar je seveda pustilo ogromen pečat na zunanosti stavb in njihovem poimenovanju. Ne nazadnje ima pek v izbranem filmu pomembno vlogo pri zaroti. Leta 1673 so v Škofji loki naštel petindevetdeset rokodelcev, dobro leto, preden se film *Manifesto* odvije, pa je bila zagnana proizvodnja v »fabrki« klobukov Šešir (1919).

Sinopsis: Manifesto

Dušanu Makavejevu ni bilo treba dvakrat razmišljati, kam bi umestil svojo politično erotično farso, ki se dogaja takoj po

prvi svetovni vojni. Škofja Loka je v osemdesetih – in z nekaj kozmetike tudi še danes – delovala kot od boga pozabljeno in na videz mirno mesto. Mesto muzej ali mesto za v muzej, kot so se nedavno pridušali mladi ob tamkajšnjem nedogajanju. Hkrati so prebivalci vedno imeli radi film; celo na takratni Srednji družboslovni jezikovni šoli Borisa Ziherla (danes Gimnazija Škofja Loka) se je včasih z vednostjo, pogosto pa celo ilegalno (torej med poukom) gledalo ali razpravljalo o filmih. Skratka, mestna skupnost je filmsko ekipo pričakala z neponarejenim navdušenjem in odprtimi rokami ter dejavno sodelovala pri snemanju filma. Zato tudi ne preseneča zahvala ustvarjalcev v odjavni špici – prebivalcem in mestu Škofja Loka (*To the people and town of Škofja Loka*), kar pa se ni zgodilo prvič.

Makavejev je zelo po svoje, kar omeni tudi v uverturi po zabavni najavni špici, priredil igro Ęmila Zolaja *Pour une nuit d'amour* in se lotil snemanja na različnih mestnih lokacijah. Mestu vseeno ni pripadla ekskluziva, saj so uvodni (in zaključni) kadri posneti na vlaku, ki potuje nekje po zgornjesavski dolini, se ustavi na železniški postaji Bled Jezero, da bi iz njega izstopila osrednja junaka Svetlana Vargas (Camilla S eberg) in Avanti (Alfred Molina), prva predstavnica buržoazije z revolucionarnimi nameni, drugi policist pod krinko, ki mora sondirati in preveriti varnostne ukrepe ob prihodu tiranskega despota. Škofja Loka na film tako vstopi (še)le okoli desete minute, ko se – po izjemnem štrikanju lokacij – karavana v avtu in na konjih, ki se je prej zadrževala na kopališču v blejskem okraju pri penzionu Mlino, znajde na »špancierju« čez Kapucinski most v Škofji Loki. Da je stvar spretno

nevsiljivo kolažirana, gre zasluga mojstru Tomislavu Pinterju, direktorju fotografije z veliko začetnico. Vse to je uvertura v farsično anarhijo, ki jo Makavejev prekinja z nekaterimi osvobajajočimi erotičnimi medklici različnih spolnih praks, tudi takšnimi, ki jih zakon ne dovoljuje. Skorajda vsako dekle, zlasti pa Svetlana, je neskriti objekt poželenja pretežno neotesane moške populacije, in Makavejev je bil dovolj pogumen, da je do potankosti sledil svojemu provokativnemu scenariju. To sicer ne bi bilo nič nenavadnega, če loško okolje že v genih ne bilo zmerno do pretežno konservativno, ogled filma v domačem kinu pa del tamkajšnjega kurikulumu in lokalne kulture. No, ne pozabimo, da je šlo za konec osemdesetih, ko je na platno po Sori navzgor prineslo tudi že sproščen program kina Sloga. So pa gledalci na delu – tako in drugače – lahko videli spoštovanja vredno in eklektično mednarodno zasedbo: poleg že omenjenih Alfreda Moline, Radeta Šerbedžije in Camille S eberg je nerodno predanega šefa policije odigral Simon Callow, histerično učiteljico priznana »šeksampirjanka« Lindsay Duncan, norega psihiatra Patrick Godfrey, zaljubljenega idealista Eric Stoltz, nesojeni »Marty McFly« iz trilogije *Vrnitev v prihodnost*, prvič pa se na filmu kot osirotela prodajalka sladoleada pojavi tudi Gabrielle Anwar, ki je svoj največji zvezdniški trenutek doživela nekaj let kasneje, ko je s slepim mizantropom Alom Pacinom odplesala znameniti tango v filmu *Vonj po ženski*.

Odjavna špica

Po nekaj tednih je filmska ekipa pospravila kulise in mesto vrnila v prvotno stanje. S tem je povezana danes že ponarodela anekdota: priznani alpinist Damjan Vidmar – ne vedoč, da je mestni trg preurejen za potrebe filma – se je po nekajmesečnem pohajkovanju po Himalaji sredi noči vrnil domov in zjutraj, ko je odprl polkna, doživel pravi šok, ko ga je namesto gostinskega vrta pod Homanovo lipo pričakal pogled na pokopališče. Snemanje je bilo velik dogodek za mesto, tudi za najmlajše, ki so nastopili kot statisti. Eden izmed njih mi je zaupal, da je sicer nastopil v nekaj kadrih, a se je na koncu v filmu pojavil

samo v dveh sekundah, s katerimi pa je zaslužil za novo kolo, smučarsko opremo, in še nekaj drobiža je ostalo za sproti. Dokaj nerazumljivo se je zataknila kariera Camille S eberg, ki je pred *Manifestom* posnela odmeven film *Twist & Shout* (1984), kasneje pa – če odštejemo, da je kar dvakrat odigrala vlogo Eve Braun – ostala bolj ali manj pozabljena od sedme umetnosti. Nasprotno velja za kariero Alfreda Moline (*Spider-Man 2*, 2004, *Šola za življenje*, 2009, *Frida*, 2002, *Magnolija*, 1999, *Identiteta*, 2003), ki se je razmahnila v vseh smereh, in kajpak Radeta Šerbedžijo, dežurnega Rusa v Hollywoodu. Podobno velja za polno zaposlenega Simona Callowa (*Zaljubljeni Shakespeare*, 1998, *Doktor Who*, 2005 in 2011, *Nikogaršnja zemlja*, 2001), ki mu je bila dodeljena vloga, zaradi katere so poleg starih porok morali izpeljati še edini pogreb. Veliki plesni met Gabrielle Anwar (*Tatovi teles*, 1993, *Trije mušketirji*, 1993) smo že omenili, Patrick Godfrey pa je v lepo izpolnjenem življenjepisu zapustil sledi zlasti v lavreatih *Ostanki dneva* (1993) in *Vojvodinja* (2008). Impresivna je bila tudi poznejša kariera Erica Stoltza (*Spi z menoj*, 1994, *Šund*, 1994, *Ne meč' te se stran*, 1992), ki je verjetno najbolj prepričljiv v filmih *Zoe do groba* (1993) in *Fort McCoy* (2011), četudi mu kake velike »označevalne« vloge do danes ni uspelo oblikovati. Za razliko od Ronalda Laceyja, ki se je v filmsko antologijo za vedno zapisal kot zlovešči nacist v »blockbusterju« *Indiana Jones in lov za izgubljenim zakladom* (1981). Na koncu ne smemo preslišati, da je partituro za film zložil mojster Nicola Piovani, ki je dobro desetletje kasneje prejel oskarja za glasbo filma *Življenje je lepo* (1997). Škofja Loka pa od takrat čaka na svoj naslednji veliki filmski podvig.

Izbrani podatki:

Naslov filma: Manifesto

Letnica filma: 1988

Premiera: 29. januar 1989

Dolžina: 96 minut

Režija: Dušan Makavejev

Scenarij: Dušan Makavejev

(po predlogi Ęmila Zolaja)

Glasba: Nicola Piovani

Produkcija: Cannon Group

Glavni igralci: Camilla S eberg, Alfred Molina, Rade Šerbedžija, Simon Callow,

Eric Stoltz, Lindsay Duncan,

Ronald Lacey, Gabrielle Anwar